

ARAŞTIRMA

HALK SAĞLIĞI UZMANLIK ÖĞRENCİLERİ NEREYE KOŞUYOR?

Servet AKER*, Cihad DÜNDAR**, Yıldız PEKŞEN***

Özet

Üniversitelerin tıp fakültelerinde, uzmanlık eğitimi veren tıp disiplinlerinden birisi de Halk Sağlığı'dır.

Çalışmanın amacı; 01.01.2000 – 31.12.2004 tarihleri arasında tıp fakülteleri halk sağlığı anabilim dallarında görevli uzmanlık öğrencilerinin dağılımını, uzmanlık eğitimlerine devam durumunu ve yine bu yıllar arasında halk sağlığı uzmanı olmuş hekimlerin istihdam durumlarını saptamaktır.

Tanımlayıcı tipteki bu çalışmada; araştırmacılar tarafından oluşturulan anket formları, Aralık 2004 - Şubat 2005 tarihleri arasında tıp fakültelerinin halk sağlığı anabilim dalları uzmanlık öğrencileri ya da öğretim üyelerine elektronik posta (e-posta) aracılığıyla iletilmiş ve bölümleri adına doldurmaları istenmiş, e-posta ile iletişim kurulamayan üniversiteler ile telefon aracılığıyla iletişim sağlanmıştır.

Sözü edilen tarihlerde; 195 hekim, halk sağlığı anabilim dallarında uzmanlık eğitimine başlamış olup, bunların 78 (%40)'i erkek, 117 (%60)'si kadındır. Aynı sürelerde uzmanlık öğrencilerinden 43 (%22)'ü çeşitli nedenlerle uzmanlık eğitiminden ayrılmış, 78 hekim ise eğitimini tamamlayarak halk sağlığı uzmanı unvanını almıştır. Uzmanların 32 (%41)'si Sağlık Bakanlığı'nda çeşitli görevlerde istihdam edilmiş iken 7 (%9)'si işsizdir. Halk sağlığı uzmanlarının içinde bulunduğu durum; hem yüksek maliyetlerle sağlanan sağlık insan gücünün heba edilmesine neden olmakta, hem de sağlık sistemimizde var olan olumsuzlukları arttırmaktadır.

Giriş

19. yüzyıldan bu yana kullanılan "Halk Sağlığı"nın bugün klasikleşmiş tanımı Wirshov tarafından 1923'te "organize edilmiş toplumsal çalışmalar sonunda çevre sağlık koşullarını düzelterek, bireylere sağlık bilgisi vererek, bulaşıcı hastalıkları önleyerek, hastalıkların erken tanı ve koruyucu tedavisini sağlayacak sağlık örgütleri kurarak, toplumsal çalışmaları her bireyin sağlığını sürdürecektir bir yaşam düzeyini sağlayacak biçimde geliştirerek hastalıklardan korunmayı, yaşamın uzatılmasını, beden ve ruh sağlığıyla çalışma gücünün artırılmasını sağlayan bir bilim ve sanattır" şeklinde yapılmıştır. (Fişek, N.; 1983) Tüm toplumun sağlık düzeyini yükseltebilecek nitelikli uzman yetiştirmek, tıpta uzmanlık eğitiminin başlıca amacıdır. Tıpta uzmanlık unvan ve yetkisinin nasıl elde edileceği 11 Nisan 1928 tarih ve 1219 sayılı "Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun" ile Sağlık Bakanlığına verilmiştir. İlk tüzük düzenlemesi 8 Mayıs 1929 tarihinde yürürlüğe giren "Tababet ve İhtisas Vesikaları Hakkında Nizamname" ile olmuştur. O tarihten bu yana 22 düzenleme yapılmıştır. Değişik yıllarda Hijyen (1947-1961), Koruyucu Tababet ve Hijyen (1962-1973), Hijyen ve Koruyucu Hekimlik (1973-1983), Toplum Sağlığı (1964-1973) gibi değişik isimlerle verilen uzmanlık eğitimleri 1983'teki tüzük değişikliği ile Halk Sağlığı adı altında verilmeye devam etmektedir. (Eraksoy, H.; 2004) Halk sağlığı uzmanlık öğrencileri dört yıllık bir eğitim sonrası, yapılan sınavda başarılı olduklarında halk sağlığı uzmanı unvanını almaktadır.

Halk sağlığı uzmanlığının görev tanımını Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER); "toplumun sağlık düzeyini, var olan ve gelişebilecek sorunlarını, bu sorunların nedenlerini ve toplumun sağlık gereksinimlerini bilimsel teknikler kullanarak saptamak, halk sağlığı programlarının kontrol ve değerlendirmelerini yapmak, bu programların yürütülmesinde görev almak; sağlık hizmetlerinin her kademesinde yöneticilik yapmak" şeklinde yapmıştır (HASUDER; 2004).

* Dr., Ondokuz Mayıs Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD. Uzm. Öğr.

** Doç., Dr. Ondokuz Mayıs Üniv. Tıp Fak. Halk Sağ. AD. Öğr. Üyesi

*** Prof., Dr. Ondokuz Mayıs Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD. Öğr. Üyesi

1980'lerden sonra hız kazanan sağlıkta dönüşüm programları halk sağlığı ve halk sağlığı uzmanlık eğitimini etkiler nitelik kazanmaya başlamıştır. Halk sağlığı uzmanları profesyonel sağlık yöneticisidir ve mevcut durum, kamu ağırlıklı çalışma ortamının ağır basmasına neden olmaktadır. Sağlıkta dönüşüm programı uygulamaları halk sağlığı uzmanlık öğrencilerinde gelecek kaygısının tüm ağırlığıyla hissedilmesine neden olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; 01.01.2000 – 31.12.2004 tarihleri arasında tıp fakülteleri halk sağlığı anabilim dallarında görevli uzmanlık öğrencilerinin dağılımını, uzmanlık eğitimlerine devam durumunu ve yine bu yıllar arasında halk sağlığı uzmanı olmuş hekimlerin istihdam durumlarını saptamaktır.

Yöntem

Tanımlayıcı tipteki bu çalışmada; araştırmacılar tarafından oluşturulan ve 2000-2004 yılları arasındaki 5 yıllık periyodu içeren verilerin toplanmasını amaçlayan anket formları, Aralık 2004 - Şubat 2005 tarihleri arasında tıp fakültelerinin Halk Sağlığı Anabilim Dalları uzmanlık öğrencileri ya da öğretim üyelerine elektronik posta (e-

posta) aracılığıyla iletilmiş ve bölümleri adına doldurmaları istenmiştir. E-posta ile iletişim kurulamayan üniversiteler ile telefon aracılığıyla iletişim sağlanmıştır. Türkiye'de eğitim veren 40 tıp fakültesinin tamamına ulaşılmış ve yanıt alınmıştır. GATA Halk Sağlığı Anabilim Dalı özel durumu nedeniyle araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışma kapsamında, üniversiteler ile iletişim kurularak anabilim dalı çalışanlarından bilgiler toplanmıştır. Bu nedenle kişiler hakkındaki bilgiler, bölüm çalışanlarının kişi hakkındaki bilgileriyle sınırlı kalmaktadır.

Elde edilen bilgiler SSPS for Windows 10.0 istatistik paket programına aktarılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırma kapsamına alınan 40 tıp fakültesinin yalnızca 1'inde Halk Sağlığı Anabilim Dalı yoktur. Mevcut Halk Sağlığı Anabilim Dalları'nın 33 (%82.5)'ünde uzmanlık öğrencisi bulunmakta iken, 6 (%15)'sında uzmanlık öğrencisi bulunmamaktadır. Uzmanlık öğrencilerinin, anabilim dallarında eğitime başlama durumlarının yıllara göre dağılımları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Halk sağlığı anabilim dallarında göreve başlayan uzmanlık öğrencilerinin yıllara ve cinsiyete göre dağılımı

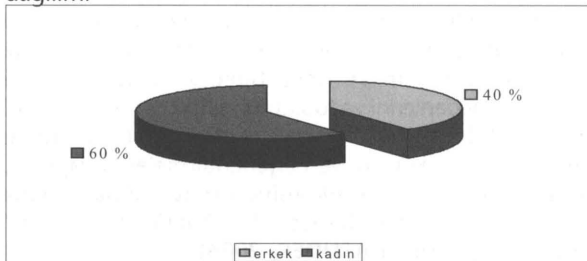
Yıl	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
2000	13	33.3	26	66,7	39	100.0
2001	13	35.1	24	64.9	37	100.0
2002	14	37.8	23	62.2	37	100.0
2003	22	48.9	23	51.1	45	100.0
2004	16	43.2	21	56.8	37	100.0
TOPLAM	78	40.0	117	60.0	195	100.0

01.01.2000–31.12.2004 tarihleri arasında halk sağlığı uzmanlık öğrenciliğine başlayan hekimlerin 78 (%40)'i erkek, 117 (% 60)'i kadındır. (Şekil 1)

Aynı süreler içinde, uzmanlık eğitimlerine başlayan hekimlerin mezun oldukları tıp fakültelerine göre dağılımı Şekil 2'de gösterilmiştir.

Uzmanlık eğitimlerine başlayan 195 kişiden 43 (% 22)'ü değişik nedenlerle halk sağlığı uzmanlık öğrenciliğinden ayrılmıştır. Uzmanlık eğitiminden ayrılanların yıllara göre dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir. Ayrılanların 20 (46.5)'si erkek, 23 (53.5)'ü kadındır (Şekil 3).

Şekil 1. Uzmanlık öğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılımı

3). Erkek uzmanlık öğrencilerinde ayrılma oranı %25.6, kadınlarda ise %19.6 olarak bulunmuştur.

Belirtilen tarihlerde uzmanlık öğrenciliğinden ayrılanların ortalama çalışma süreleri 14.1 ± 9.2 ay'dır. Bu ortalama erkeklerde 13.1 ± 8.9 ay, kadınlarda 15.0 ± 9.6 ay'dır.

Uzmanlık öğrencilerinin ayrılma gerekçeleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

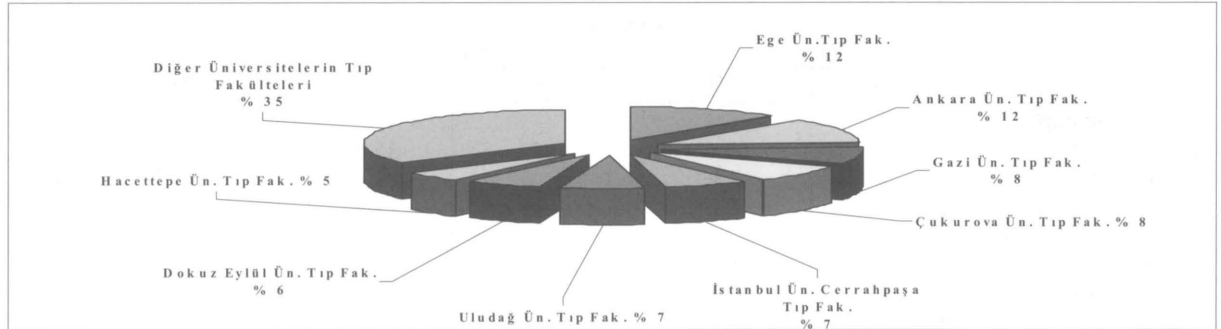
Son beş yıllık dönemde 30 Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı'ndan 78 hekim halk sağlığı uzmanı olarak mezun olmuştur. Uzmanlığını alanların 30 (38.4)'ü erkek, 48 (61.6)'i kadındır. (Şekil 4)

Sözü edilen tarihlerde halk sağlığı uzmanı olan hekimlerin şu andaki çalışma durumu dağılımı Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tartışma

Bu çalışma, halk sağlığı uzmanlarının son beş yıldaki durumunu saptayabilmek amacıyla planlanmıştır. Bu nedenle HASUDER'in 2004 yılında yaptırmış olduğu "Türkiye Halk Sağlığı Uzmanları Envanteri" adlı çalışmanın ön bulguları ile beraber değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Şekil 2. Uzmanlık öğrencilerinin mezun oldukları tıp fakültelerine göre dağılımı

Envanter çalışmasında; şu an 1015 halk sağlığı profesyoneli olduğu ve bunların 439 (%43.3)'ünün halk sağlığı uzmanı olduğu belirtilmektedir. Halk sağlığı uzmanlarının 252 (%58)'si erkektir. (Eser, E., Dünder, P.E.; 2004, Medi Magazin Türkiye Klinikleri 22.11. 2004) Bu çalışma; son beş yılda uzmanlık öğrencilerinin % 60'ının, uzmanlığını alanların ise % 61.6'sının kadın olduğunu göstermiştir.

Halk Sağlığı Anabilim Dallarında, son beş yılda, her yıl 35 – 45 arası hekimin uzmanlık eğitimine başladığı ve yıllar içinde belirli bir sayısal kararlılığın devam ettiği görülmektedir. Bu veriler, halk sağlığı uzmanı devamlılığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

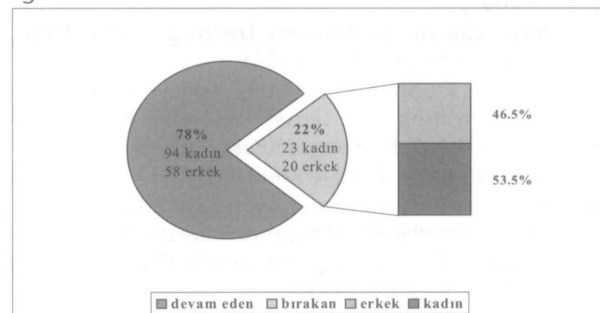
Uzmanlık eğitime başlayanların mezun oldukları tıp fakültelerine göre dağılımına bakıldığında belirgin bir özellik dikkati çekmemektedir. Dağılımda hakim gibi görülen tıp fakülteleri çok öğrenci alan ve mezun veren üniversitelerdir.

Tablo 2. Halk sağlığı anabilim dallarında uzmanlık eğitiminden ayrılmış hekimlerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Başlayan		Ayrılan	
	Sayı	Sayı	Sayı	%
2000	39	10	10	25.6
2001	37	10	10	27.0
2002	37	9	9	24.3
2003	45	11	11	24.4
2004	37	3	3	8.1
TOPLAM	195	43	43	22.0

* Bazı hekimlerin verileri birden fazla yanıt içermektedir.

Şekil 3. Son beş yıl içinde halk sağlığı anabilim dallarında uzmanlık eğitimine başlamış hekimlerin, uzmanlık eğitimine devam durumları

Son 5 yılda, halk sağlığı uzmanlık öğrenciliğinden ayrılanların oranı %22'dir. Bu dikkat çekici olduğu kadar halk sağlığının ülkemizde geldiği durumu gösterir niteliktedir. Halk sağlığı uzmanlık öğrenciliği ile ilgili gizli kalan bir diğer gerçek, Tıpta Uzmanlık Sınavı (TUS) ile uzmanlık eğitimi hakkı kazananların bir kısmının uzmanlık eğitimine başlamamasıdır. Nisan 2000 – Eylül 2004 yılları arasındaki TUS kılavuzları incelendiğinde; halk sağlığı anabilim dalları adına 356 uzmanlık öğrencisi kadrosu ilan edilmesine karşın, uzmanlık eğitimine 195 (%54.7) uzmanlık öğrencisi başlamıştır.

Uzmanlık öğrencileri beklediklerini bulamamak ya da gelecek kaygısı gibi nedenler öne sürerek bölümlerinden ayrılmaktadır. Gelecek kaygısı ülkemizin içinde bulunduğu durum düşünüldüğünde anlaşılabilir bir durumdur ve çözümü birçok değişkeni içermektedir. Ancak ayrılanların %13.6'sı beklentilerinin gerçekleşmemesini bir neden olarak öne sürmüştür. Beklentilerin karşılanmamasında Halk Sağlığı Anabilim Dallarının bir sorumluluğunun olup olmadığı, halk sağlığı alanında çalışanlar arasında tartışmaya açılması gereken bir sorun gibi durmaktadır.

Son 5 yılda 43 halk sağlığı uzmanının yetiştiği görülmektedir. Uzmanların büyük çoğunluğu Sağlık Bakanlığı (%41) ve üniversitelerde (%32) istihdam edilmektedir. Envanter verilerinde halk sağlığı uzmanlarının %46'sının üniversitelerde % 23'ünün Sağlık Bakanlığı'nda istihdam edildiği belirtilmiştir. (Eser, E., Dünder, P.E.; 2004, Medi Magazin Türkiye Klinikleri; 22.11.2004) Bu durum; Halk sağlığı uzmanlarının üniversitelerden, belki de asıl çalışma alanları olan, Sağlık Bakanlığı'na doğru zorunlu bir yönelimi ifade etmektedir. Bu yönelim tercih edilir bir durumdur. Ancak burada halk sağlığı uzmanların nerede istihdam edildiği sorunu tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır. Yeni halk sağlığı uzmanı olanların da, tıpkı eski uzmanlar gibi Sağlık Bakanlığı'na, görev tanımlarına uymayan birimlerde istihdam edildiği görülmektedir. Yeni uzmanların çoğu AÇSAP merkezlerinde istihdam edilmektedir. Bu durum; hem yüksek maliyetlerle sağlanan sağlık insan gücünün heba edilmesine neden olmakta, hem de sağlık sistemimizde var olan olumsuzlukları arttırmaktadır.

Teşekkür

Çalışma verilerinin bir araya getirilmesinde yardımlarını esirgemeyen; Ahmet Hamdi Dudak, Ayşe

Tablo 3. Halk sağlığı uzmanlık öğrenciliğinden ayrılanların, ayrılma gerekçelerinin dağılımı *

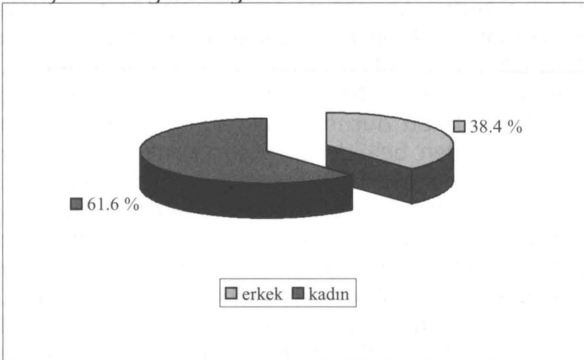
Yıl	Cinsiyet				Toplam	
	Erkek		Kadın			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Başka uzmanlık alanına geçme	15	53.6	11	35.5	26	44.0
Ailevi nedenler	2	7.1	6	19.4	8	13.6
Beklediğini bulamama	2	7.1	6	19.4	8	13.6
Bölüm çalışanları ile sorun yaşama	1	3.6	-	-	1	1.7
Gelecek kaygısı duyma	5	17.9	7	22.5	12	20.3
Diğer	3	10.7	1	3.2	4	6.8
Toplam	28	100.0	31	100.0	59	100.0

*Bazı hekimlerin verileri birden fazla yanıt içermektedir

Tablo 4. Son beş yılda halk sağlığı uzmanı olan hekimlerin halen çalışma durumlarına göre dağılımı

Yıl	Cinsiyet				Toplam	
	Erkek		Kadın			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Başka bir bölümde ihtisas yapıyor	1	3.3	1	2.1	2	2.6
Üniversitede öğretim elemanı olarak çalışıyor	10	33.3	15	31.3	25	32.1
Sağlık bakanlığında çalışıyor	12	40.0	20	41.7	32	41.0
Başka bir devlet kuruluşunda çalışıyor	-	-	2	4.2	2	2.6
Özel sektörde hekim olarak çalışıyor	1	3.3	3	6.3	4	5.1
Hekimlik dışında başka bir iş yapıyor	-	-	1	2.1	1	1.3
İşsiz	4	13.3	3	6.3	7	9.0
Diğer	2	6.7	3	6.3	5	6.4
TOPLAM	30	100.0	48	100.0	78	100.0

Şekil 4. Son beş yılda halk sağlığı uzmanı olanların cinsiyetlerine göre dağılımı

Kaypmaz, Berna Şerifi Ayakta, Beyhan Cengiz Özyurt, Birgül Özçırpıcı, Burhanettin Işıklı, Deniz Çalışkan, Didem Numaoğlu Gülmez, Ferdane Oğuzöncül, Filiz Abacı, Gamze Çan, Güledal Boztaş, Hasan Ekerbiçer, İbrahim Koruk, Kayıhan Pala, Mehmet Ali Kurçer, Mehmet Zencir, Meltem Çöl, Mustafa Nuri Ceylan, Mücahit Eğri, Naim Nur, Nesimi Kişioğlu, Nilay Etiler, Nuray Yolsal, Nureddin

Özdener, Öner Kurt, Pınar Ay, Raika Durusoy, Recı Meseri, Reha Demirel, Rengin Erdal, Serhat Vançelik, Serol Deveci, Şanda Çalı, Tuğrul Erbaydar, Yakut Irmak Özden, Zeynep Aytül Çakmak, Zühre Karaçomak, Zühtü Şahin'e teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Fişek, N. (1983), Kitaplaşmamış Yazılar III, Halk Sağlığı Terim Kargaşası bir Sorun mudur?, Türk Tabipler Birliği.

Eraksoy, H. (2004), Başlangıçtan Bugüne Tababet Uzmanlık Tüzüklerindeki Uzmanlık Dalları Ve Eğitim Süreleri, www. istabip.org.tr/uecg/heraksoy.asp (17.01.2005).

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER), www.hasuder.org.tr (21.02.2005).

Eser, E., DüNDAR, PE. (2004), Türkiye Halk Sağlığı uzmanları envanteri, IX. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 3-6 Kasım 2004 Ankara, Kongre Kitabı, 407.

Medi Magazin Türkiye Klinikleri (22 11 2004), Halk Sağlığı Kamuda İstihdam İstiyor, Sayı: 205

Tıpta Uzmanlık Sınavı Başvuru Kılavuzu (Nisan 2000-Eylül 2004), TC. Yükseköğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi, Ankara.